

PALEO- AKTUEEL

ARCHEOLOGIE IN 1996

8

RuG

Auteursrechten voorbehouden

Copyright 1997, Vakgroep Archeologie, Rijksuniversiteit Groningen

Druk- en bindwerk: Universiteitsdrukkerij, RuG

Omslag: opgraving van het poortgebouw van het blokhuis te Stavoren, pp. 124-128

Omslagontwerp: J.M. Smit

Delen van deze uitgave mogen in andere publicaties worden overgenomen
mits zij van een duidelijke bronvermelding zijn voorzien

Inlichtingen: Vakgroep Archeologie, Poststraat 6, 9712 ER Groningen

ISBN 90 367 0632 7

PALEO-AKTUEEL

8

redactie

Mette Bierma

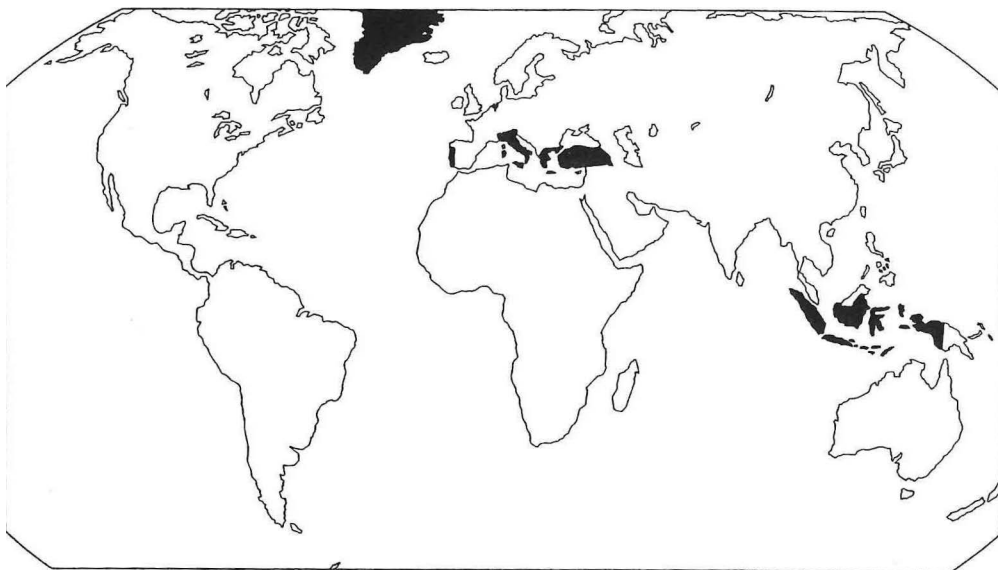
Jurjen M. Bos

Otto H. Harsema

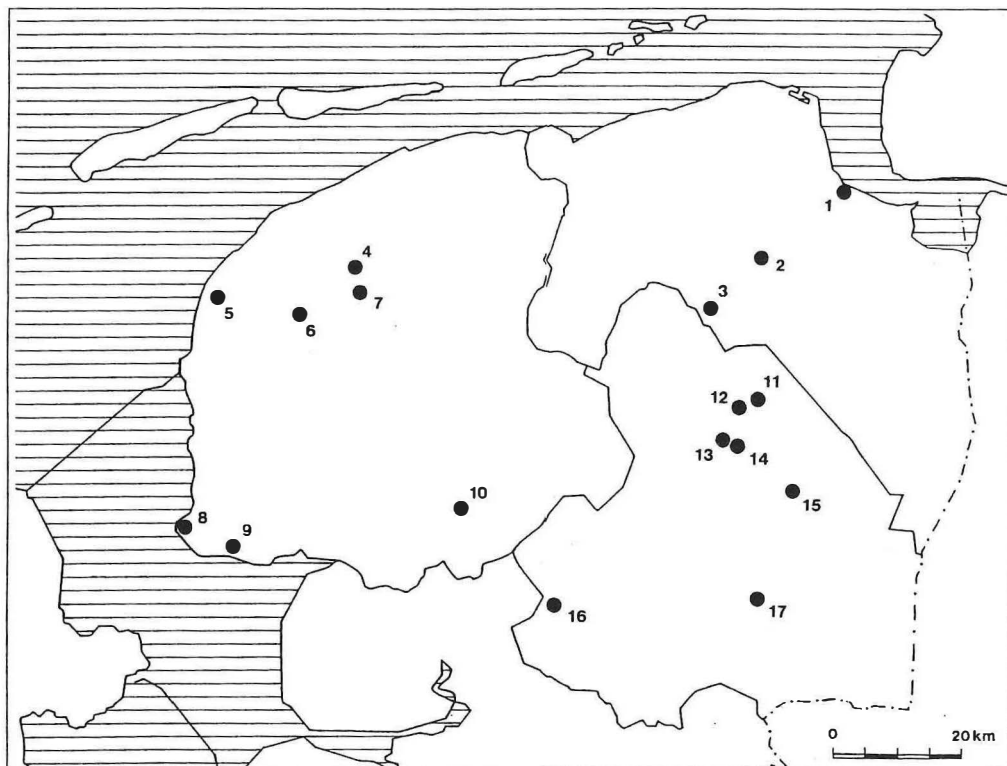
Vakgroep Archeologie

Groningen, 1997

In deze aflevering: Griekenland, Groenland, Indonesië, Italië, Nederland, Portugal, Turkije.

In deze aflevering uit Noord-Nederland: 1. Delfzijl; 2. Lageland; 3. Haren; 4. Jelsum; 5. Wijnaldum; 6. Rewert; 7. Leeuwarden; 8. Stavoren; 9. Rijs; 10. Oldeholtwolde; 11. Anlo; 12. Gasteren; 13. Balloo; 14. Rolde; 15. Borger; 16. Darp; 17. Meppen.

INHOUD

L.J.M. VAN ES & K. WALCH	
Een vondst van reuzenhert bij Delfzijl (Gr.)	9
G.J. BARTSTRA	
Het Toaliaan	11
D. STAPERT & L. JOHANSEN	
Het <i>ANALITHIC</i> -project en de werktuigen van Oldeholtwolde (Fr.)	15
D. STAPERT & G.R. BOEKSCHOTEN	
Ruimtelijke patronen rondom de haard van Oldeholtwolde (Fr.)	20
L. JOHANSEN & D. STAPERT	
Vuurmakers uit paleo-Eskimonedersettingen in West-Groenland	24
M.J.L.Th. NIEKUS, J.P. DE ROEVER & J.L. SMIT	
Een vroeg-mesolithische nederzetting met tranchetbijlen bij Lageland (Gr.)	28
S. BOTTEMA & A. WALSWEEER	
De hazelaar, gesponsord door het klimaat of door de mens?	33
H. BUITENHUIS	
Asıklı Höyük: vroege domesticatie en veeteelt	38
J.N. LANTING & A.L. BRINDLEY	
Dateringen voor oorsprong en verspreiding van de Europese boomstamkano	43
J.N. LANTING	
Het zogenaamde hunebed van Rijs (Fr.)	47
A.L. BRINDLEY	
Het gebruik van megalietgraven in Noord-Nederland	51
A.D. NEVES ESPINHA	
Megalithische monumenten in Évora-Reguengos de Monsaraz (Port.)	55
F.A. VEENMAN	
Landevaluatie in de Pontijnse regio (Zuid-Latium, Italië), dateringsproblemen rond een bronstijd-akkerbouwfase	59
M. KLEIBRINK	
Weven voor de godin: een labyrint	63

M. ESSINK	
De vondstcontext van bronzen speerpunten, dolken, zwaarden, messen en hals- en armringen uit Noord-Nederland	68
M.J.M. DE WIT	
Een aantal bijzondere Drentse grafvondsten uit de vroege en midden-ijzertijd	71
W. PRUMMEL & M.C.V. VINK	
Dierenbotten uit Argos op het voormalige BAI in Groningen	74
E.J. DROST	
Nederzettingen en landschap in het stroomgebied van de Astura, Zuid-Latium, Italië	79
P.A.J. ATTEMA, A.J. NIJBOER & G.J.M. VAN OORTMERSSEN	
Romeinse kolonisatie ten zuiden van Rome (3), het aardewerkonderzoek	84
Y. DIJKSTRA, H.R. REINDERS, V. RONDIRI & Z. MALAKASIÓTI	
Van Duivelsberg tot Rode Rots: de survey van 1996 in de vlakte van Almiros (Griekenland)	89
H. WOLDRING, R.T.J. CAPPERS & H.R. REINDERS	
Veldwerk in de vlakte van Antiochië	93
S. BOTTEMA, A. SARPAKI, H.R. REINDERS & N. MACGILLAVRY	
Minoïsch Kreta en de uitbarsting van Santorini	97
J.M. BOS, J. SCHEFFER & J.H. ZWIER	
Een terpzool bij Rewert (gem. Littenseradiel, Fr.)	100
C. VERMEEREN & J. SCHELVIS	
Ondernemers in archeologie. Een factor van belang binnen het Nederlandse archeologische bestel	102
J.T. ZEILER	
Offers en slachtoffers. Faunaresten uit de Fortunatempel te Nijmegen (2e eeuw n.Chr.)	105
J.M. BOS & A.J. NIJBOER	
Koninklijke patronage: de edelsmid van Wijnaldum (Fr.)	108
A.J. NIJBOER & C. TULP	
De vloer van een smidse te Wijnaldum (Fr.)	111
D.A. GERRETS	
Waarom was de eigenaresse van de fibula van Wijnaldum een koningin?	115
H.A. GROENENDIJK, P.B. KOOI & M.J.L.Th. NIEKUS	
Een Olde Hof te Haren (Gr.)	118

A. JAGER	
Camminghaburg te Leeuwarden en Dekemastate te Jelsum (Fr.)	121
A. UFKES	
Het archeologisch onderzoek van het 'Blokhuis' te Stavoren, gem. Nijefurd (Fr.)	124
J.M. BOS & G.J. DE LANGEN	
Prospectie, tussen drijfzand en beleid: Stavoren (gem. Nijefurd, Fr.)	129

Voorwoord

Deze achtste aflevering van *Paleo-aktueel* geeft een eerste indruk van enige van de onderzoeksactiviteiten van de vakgroep Archeologie van de Rijksuniversiteit Groningen in 1996.

Een belangrijke gebeurtenis voor het onderzoek in dat jaar was ook de toewijzing van twee grote projecten door de Stichting voor Historische Wetenschappen van de Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek. Het Italische project hangt nauw samen met het werk dat door P.J.A. Attema en anderen in deze en eerdere *Paleo-aktueels* is beschreven. Dit onderzoek wordt samen met de Vrije Universiteit uitgevoerd. Het andere project, samen met de Universiteit van Amsterdam over de opkomst van het Friese koninkrijk, is voortgekomen uit de opgravingen in Wijnaldum, waarover eveneens uitvoerig is bericht.

In totaal zullen acht promotie-onderzoekers en twee post doc-onderzoekers de gelederen van de drie instituten komen versterken.

Paleo-aktueel houdt U op de hoogte.

EEN TERPZOOl BIJ REWERT (GEM. LITTENSERADIEL, FR.)

J.M. Bos, J. Scheffer¹ en J.H. Zwier

Ten noorden van Húns, in de gemeente Litten-seradiel in Friesland, vinden we boerderijen met de namen Rewert, Nieuw Rewert en Groot Rewert. Pakken we de zogenaamde meldingskaart erbij, *Archeologische monumenten in Friesland* uit 1984, dan vinden we iets verder naar het westen een terprest Rewert (5 H 57), en verder terprest Rewert-Oost (5 H 54), terpresten Groot Rewert (5 H 55) en terprest Groot Rewert-Zuid (5 H 56). Volgens de bijbehorende lijst zijn al deze terpresten in het veld waarneembaar, en verdienen de terpresten van Groot Rewert het om tot monument te worden verklaard.

Groot Rewert komen we ook tegen in de inventarislijsten van het Fries Museum, onder nummer 54. Daar staan 26 vondsten geregistreerd. Onderzoek door de tweede auteur wees uit dat de afgraving van Groot Rewert in 1877 begon. De terpmodder werd per spoor vervoerd naar het nabijgelegen Hoptille, vanwaar schepen via de Bolswardertrekvaart voor verder transport zorgden. In 1868 was al een weg aangelegd van Hoptille via Groot Rewert naar Húns. Deze weg liep deels over de terp.

Reeds enige tijd was bekend dat deze weg in het kader van de ruilverkaveling Baarderadeel verbeterd zou gaan worden. Er zou een gasleiding worden gelegd, de bermten zouden worden verbreed en er zouden nieuwe bermten worden gegraven. In het kader van de terpzolen-discussie zou het interessant zijn dat werk archeologisch te begeleiden; bovendien zouden die nieuwe bermten ook het meldingsgebied 5 H 56 (terprestant) doorsnijden. Dankzij de medewerking van de heer A. Dijkstra van de Landinrichtingsdienst kon die begeleiding in het najaar van 1996 gestalte krijgen. Een graafmachine zou eerst ter plekke van de nieuwe bermten de teelaarde verwijderen, dan zou er gelegenheid zijn eventuele sporen vast te leggen, en vervolgens zouden de sloten zelf gegraven worden. Bij het werk hadden we weer de gewaardeerde medewerking van vrijwilligers van de Stichting ArgHis en het Argeologysk

Wurkferbân van de Fryske Akademy.

Door aanpassing van de plannen werd de terpzool van Groot Rewert uiteindelijk niet aangesneden. Wel werd ROB-meldingsgebied 5 H 56 doorsneden, en kwam er een niet voorziene terpzool tevoorschijn.

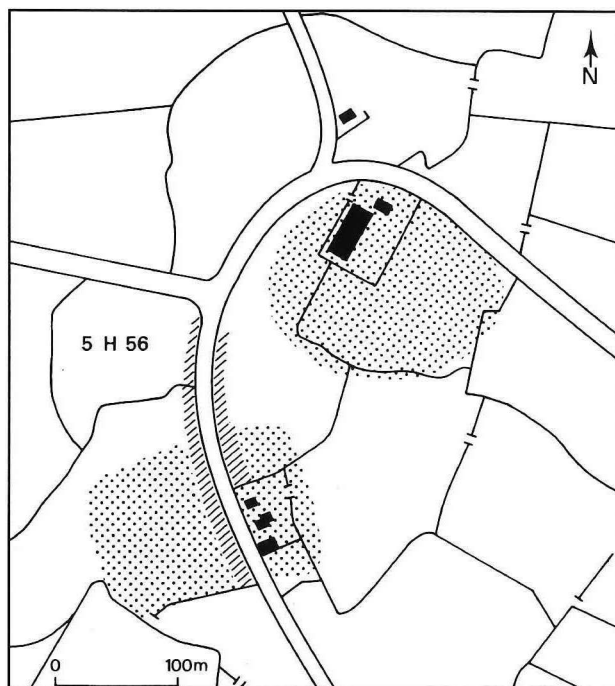
Terprestant 5 H 56 leverde niets op. Geen sporen en geen vondsten. Toch mag niet de conclusie worden getrokken dat dit ligt aan de grondigheid van de terpaafgravers. Direct ten zuiden van het aangegeven perceel zijn in het veld hoogteverschillen te zien, en hier kwamen juist volop sporen tevoorschijn. Waarschijnlijk is dus per ongeluk het verkeerde perceel op de kaart gezet.

De weg van 1868 bleek dwars over deze terp te lopen. Onderzoek door de tweede auteur wees uit dat het hier een terp betreft die tussen 1872 en 1875 is afgegraven; de terpaarde werd per paardenspoor naar Húns vervoerd. In 1873 werden bij het Friesch Genootschap twaalf vondsten van deze terp gebracht, die op twee meter diepte zouden zijn gevonden. De terp lag juist ten zuiden van Groot Rewert, en daar vrijwel tegenaan. In het veld noemden de opgravers van 1996 de terp Rinia, naar een vijftig meter verderop staande boerderij.

In de profielen ter weerszijde van de weg bleek dat de afgravers ruim een steek terpaarde hebben laten zitten. In de vlakken daaronder waren niet alleen diepere insteken zoals waterputten, kuilen, greppels en een gracht te zien, maar ook paalgaten. Eens te meer en ten overvloede werd hier de archeologische potentie van terpzolen zichtbaar, zoals die in eerdere afleveringen van *Paleo-aktueel* (bijvoorbeeld Bos, 1995) en in andere publicaties van de laatste jaren (*Fryslân, Noorderbreedte, De Vrije Fries* e.a.) is benadrukt. Ook de komende jaren zal nog speciale aandacht aan terpzolen worden geschonken. We moeten immers in Friesland de eerste nog vinden die geen sporen meer bevat.

De terp 'Rinia' heeft twee hoofdperioden van

Fig. 1. De terp Groot Rewert ligt rechtsboven, de nieuwe terp ('Rinia') linksonder; gearceerd is het onderzochte gebied, gerasterd de terp. Ook het meldingsgebied 5 H 56 is aangegeven.

bewoning gekend, voorzover althans aan de hand van het vondstmateriaal vastgesteld kon worden. De eerste periode ligt in de eeuwen rond het begin van onze jaartelling. Streepband-aardewerk was ruim vertegenwoordigd, evenals het latere terpaardewerk. De vroegste vondst is waarschijnlijk een scherf met geometrische versiering. Vroeg-middeleeuws aardewerk werd niet gevonden. De bewoning begint pas weer in de periode van Paffrath-, Pingsdorf- en kogelpotaardewerk, dat wil zeggen rond de 10e-11e eeuw. De genoemde gracht bevatte veel hele en halve kloostermoppen, alsmede aardewerk uit de 13e-14e eeuw. Waarschijnlijk hoorde hij dus bij een 'steenhuus'.

Het vondstmateriaal dat werd verzameld toen de sloten eenmaal daadwerkelijk werden uitgegraven, leverde geen nieuwe gezichtspunten op.

Summary

The site of a levelled terp in the municipality of Littenseradiel (Friesland) once again proved to be archaeologically valuable. Sites like this will

be subjected to further research; indeed the first levelled terp without any archaeological potential is yet to be found.

Noot

1. De Terp 11, 8831 ZG Winsum.

Literatuur

- Bos, J.M., 1995. Terpzolen. *Paleo-aktueel* 6, pp. 64-66.